

De zorg voor onze doden

ter nagedachtenis aan Kirsten († 10/12/2008) en zo vele anderen

Waarom de ene vrouw een vriendin wordt en het met de andere niet verder komt dan een kennis, valt voor mij heel moeilijk te omschrijven. Het heeft niet altijd te maken met een goede balans tussen geven en nemen. Niet altijd met lol of gedeelde interesses of wat dan ook. Er is gewoon die klik. Of niet. Een ding is zeker: vriendinnen hebben de neiging trouwe beestjes te zijn. Mijn beste en diepste vriendschappen gaan al dertig, veertig jaar of langer

mee en volgen qua inhoud de jaren met gratie.

Voor een heel bijzondere dame buig ik diep. Uit respect. Respect voor een prachtige vrouw en kostbare vriendin.

Vandaag, twee jaar geleden stierf haar oudste kind, net veertig jaar. Ze was al haar hele leven ziek, wist dat ze heel veel nooit zou kunnen - onder meer oud worden - en beantwoordde dit weten met een dubbele toewijding aan alles wat ze wél kon. Ze leefde dubbelop. In zekere zin zou je kunnen zeggen dat haar familieleden in al die lange jaren naar het afscheid dat ze van haar moesten nemen, en zij van hen, waren toe gegroeid. Ze hadden een lange, zware, eenzame, bewuste, maar ook genezende weg afgelegd, vertrouwend op een Godheid. Dat heeft hen duidelijk gevormd en maakt nu nog steeds dat mijn vriendin liefdevol overeind blijft. Onder meer doet ze dit voor haar dochter, die haar, daar is ze van overtuigd, nodig heeft daarboven. En andersom ervaart zij de wisselwerking tussen haar en haar kind als zeer reëel en troostrijk.

Vorige maand ontmoetten wij elkaar en zagen eindelijk elkaars boeken in 'levenden lijve'; ik kreeg haar *Schipper mag ik overvaren?* en zij ontving ons boek. Blij, innig blij met het gesprek van een hele, ononderbroken, stralende herfstdag, vertrokken we weer voor onbepaalde tijd; zij veel te ver noordwaarts, ik idem zuidwaarts. Maar ik had haar boek bij me, in mooi papier en met een volgeschreven kaart. Ik koesterde de gedachte daarin te beginnen. Zij reed eveneens euforisch met ons boek en de herinnering aan mij (ja heus) naar huis.

Weken stilte. Ik las, zij las. Ik belde; zo blij met haar boek waarin ik haar stem meeslepend herkende, maar ze was er niet. Zij belde terug, maar ik was er ook niet. Nota bene op dezelfde dag als dat een andere kennis drie boeken* terugbezorgde die ze een jaar geleden van ons leende, kwam gisteren het pakketje van mijn vriendin per arrenslee uit Nederland; het had er bijna drie weken over gedaan en het sneeuwde, dus. Een doos met drie prachtig ingepakte boeken**. Een brief erbij. Haar complimenten, haar vriendschap, haar gedachten kwamen me in heerlijk ouderwets blauw vulpenschrift tegemoet. Haar voorzichtige boodschap was verder, dat wij in ons boek zoveel troost geboden hebben aan de nabestaanden en dat was bijzonder fijn. Maar hoe zat het met de doden? Hoe dragen wij buiten ons strikte privé leven zorg voor hen?

Wij menen dat te doen door in de eerste plaats hun nabestaanden een veilige plaats in onze Bedding te bieden voor hun overweldigende emoties. En niet alleen verdriet en blijdschap en herinneringen krijgen plaats, maar we maken ook ruim baan voor ontredde, woede, frustratie en angst, zodat de liefde voor de doden weer vrij kan vloeien.

Er is een tafeltje in onze praktijkruimte waarop spontaan de eerste foto is gezet door iemand met veel verdriet om en tegelijkertijd ook trots op zijn op tienjarige leeftijd gestorven dochtertje. Anderen die daarvoor voelden, hebben zijn voorbeeld gevolgd met foto's en gedenkkaartjes van hun overledenen. Dan kwamen de kleine cadeautjes van zowel nabestaanden als van mensen die zich zonder er zelf de foto van een dierbare te hebben staan, toch verbonden zijn gaan voelen met dat tafeltje. Een kaartje, een bloem, een beertje, laatst voor alle perinataal gestorven kindjes een speciaal plantje, *kindje op moeders schoot*. Ik draag ook echt met heel mijn hart zorg voor dat tafeltje; ik ruim het op als collega's er iets op gelegd hebben (een kwitantieboekje bijvoorbeeld is mijn grootste struikelblok wat dit aangaat), ik brand er wel eens een waxinelichtje bij als ik me ernaar voel of bij een speciale gelegenheid, ik zet er soms tijdelijk iets moois bij, zoals een soort gouden bol die ik eens van een cliënte kreeg (dankjewel, ik weet het nog heel precies!) of het kleine schilderijtje van een engel. Als de sfeer of de lichtinval heel bijzonder is, neem ik wel eens een foto. Onlangs nog, toen het buiten zo

prachtig sneeuwde en ik op de verjaardag van zijn vriendin een jongen herdacht die in de diepe sneeuw gestorven is.

Wij dragen zorg voor de doden door hun nabestaanden te steunen als zij zeggen voeling te hebben met hun overleden kind, man, moeder, vriend. Wij nodigen hen uit om dat concreter te maken, zich er niet mee te verstoppen, niet te bescheiden te zijn. Ik kan dat doen, mede vanuit mijn persoonlijke redenering dat het vele lijden op deze aardbol, binnen een op zich razend intelligent concept als de schepping, wel verbijsterend dom en doelloos zou zijn als een mens zich niet via geboorte, levenslessen en wedergeboorte zou kunnen ontwikkelen tot medemens. Maar ik vind dat ik low profile moet zijn als ik mijn beroep uitoefen en ook als ik me openbaar uit op papier, want het heeft voor derden geen enkele betekenis wat mijn persoonlijke overtuigingen zijn wat dat aangaat. Zo heb ik dat toch in elk geval tot nog toe gedacht en misschien blijf ik daar ook bij, al heeft de brief van mijn vriendin een proces in me op gang gebracht.

Voor de overlevenden dragen wij zorg, denken we, door hen te blijven steunen, ook als zij in het Grote Lege Niets geloven en daar rust in vinden. Ik kan daar met evenveel begrip en respect naar kijken als naar degenen die geloven in een leven na de dood of zelfs in reïncarnatie. Want wie zegt me onomstotelijk wat wel en niet waar is, en veel belangrijker nog, wat geeft mij het recht om aan andermans waarheden te sleutelen binnen een begeleiding? Vinden de agnosten geen soelaas, dan kan ik eventueel, desgewenst, voorzichtig met hen op zoek gaan naar nieuwe perspectieven of naar verzoening met het oude.

Ik ken een moeder die nergens in gelooft. En het werd er niet beter op toen haar enige zoon, die altijd met mate aan de drugs geweest was - zei hij -, aan een van de verkeerde vent gekochte (over)dosis overleed. Moeder heeft het gezicht van haar kind daags na het overlijden op haar linkerschouder laten tatoeëren. Daar geeft ze met haar rechterhand de bemoedigende klopjes op die ze anders niet meer kwijt kan. Draag zorg voor je overledenen; dit vind ik er een ontroerend en authentiek voorbeeld van.

Maar mijn vriendin gaat verder. Ik laat haar in haar brief zelf aan het woord, ze is per slot schrijfster: '
(...) *Ik ben er dingen naast gaan lezen omdat door het lot, sterfmomenten en omstandigheden zo helpend kunnen zijn bij al die diep doorleefde situaties die in jouw verhalen beschreven worden. Maar nog sterker bepaalt, voor mij persoonlijk, de gestorvene zelf ook mee hoe het rouwproces verloopt, de gestorvene gaat óók een weg en daar kunnen wij rouwenden zo behulpzaam zijn. Genoeg mensen komen daar zelf al mee. De voorbeelden die door hen genoemd worden zijn zo reëel voor mij. (...)* Mijn dochter meldt zich in minder uitgesproken mate ook zo krachtig, en geeft daarmee mijn rouwproces inhoud en kleur.'

Ik zie mijn vader nog zitten; op de dag na de crematie van mijn moeder, de dag waarop alles wat we voor haar konden doen definitief voorbij leek en iedereen instortte. Terwijl buiten de augustuszon onbetamelijk haar best deed, hingen wij doodmoe en diep ellendig op banken en bedden rond in de schemer van ons huis. Maar mijn vader zat rechtop aan mijn moeders dierbare bureautje bij het raam; uren en urenlang zat hij haar wankele stapels nog niet afgehandelde belangrijke en onbelangrijke papieren te sorteren en in orde te maken. Ik heb er, misselijk van medelijden, foto's van gemaakt, de stille getuigenissen van deze onnoemelijke dag. Hoe kon hij dit? Al die confrontatie, al die focus. Waarom deed hij zoiets, terwijl hij nog zo uitermate broos was?

Het antwoord is eenvoudig. Hij deed het voor haar. Zij had op haar laatste dag steeds laten merken hoe dwars het haar zat dat ze hem met haar hele papierenpuinhoop moest achterlaten. Terwijl wij wel andere dingen aan ons hoofd hadden dan een beetje rommel, was juist dat een van haar grootste bekommernissen tussen haar morfineslaapjes door.

En mijn vader wilde dat ze zich geen zorgen meer hoefde te maken daar boven, hij wilde haar optillen. Hij wilde dat zij vrij was.

* Kinderen uit de hemel, Zen of het konijn in ons brein en Het open geheim

** Sigwart, bericht uit het leven na de dood, Met de doden leven en Door de poort van de dood

Ik heb alle titels vermeld omdat het wellicht tips kunnen zijn voor mensen die zoekend zijn in deze materie en omdat ik weet dat juist dat de bedoeling was van mijn vriendin.